

Fecr Yayınları: 371

**ÇAĞDAŞ BATI LİTERATÜRÜNDE
KUR'ÂN METNİNE YAKLAŞIMLAR**

METİN BÜTÜNLÜĞÜ ARAYIŞLARI

Ersin KABAKCI

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

1. Baskı: Eylül 2020

ISBN: 978-625-7879-14-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**ÇAĞDAŞ BATI LİTERATÜRÜNDE
KUR'ÂN METNİNE YAKLAŞIMLAR
METİN BÜTÜNLÜĞÜ ARAYIŞLARI**

Ersin KABAKCI

Ankara 2020

Ersin KABAĞCI

1985 yılında Çorum'da doğdu. 2008 yılında Selçuk Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 8 yıl İngilizce öğretmenliği ve 2 yıl Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğü ARGE biriminde Avrupa Birliği projelerinde il koordinatörlüğü yaptı. 2013 yılında "W. Montgomery Watt'ın Vahiy ve Kur'an Algısı" adlı yüksek lisans tez çalışmasını bitirdi. 2018 yılında Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 2019 yılında "Çağdaş Batı Literatüründe Kur'an Metnine Yaklaşımlar: Metin Bütünlüğü Arayışları" başlıklı doktora tez çalışmasını tamamladı. Evli ve üç çocuk babası olan yazar, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir anabilim dalında Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

TABLolar DİZİNİ	9
RESİMLER DİZİNİ	9
KISALTMALAR	10
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	13
A- Araştırmanın Konusu, Amacı, Önemi ve Varsayımları	15
B- Araştırmanın Yöntemi	22
C- Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	25

BİRİNCİ BÖLÜM

METİN BÜTÜNLÜĞÜ ARAYIŞLARI ÖNCESİ DÖNEM:

KUR'ÂN'IN "DAĞINIK METİN" OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

(1850'ler-1980'ler Arası)	29
1.1. TARİHSEL ELEŞTİRİ, KUTSAL METİNLER VE KUR'ÂN	31
1.1.1. Tarihsel Eleştirinin Tarihi	33
1.1.2. Tarihsel Eleştirinin Konusu ve Varsayımları	37
1.1.3. Tarihsel-Eleştirel Metotlar	43
1.1.3.1. Metin Eleştirisi (Textual Criticism)	43
1.1.3.2. Kaynak Eleştirisi (Source Criticism)	45
1.1.3.3. Form Eleştirisi (Form Criticism)	47
1.1.3.4. Redaksiyon Eleştirisi (Redaction Criticism)	50
1.1.4. Tarihsel Eleştiriye Yöneltilen Eleştiriler	51
1.2. KUR'ÂN'IN METİN YAPISINA VE ÜSLUBUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	59
1.3. KRONOLOJİ ARAYIŞLARI	71
1.3.1. Tarihsel Veriler	75
1.3.2. Edebî Veriler	85
1.3.3. Kronoloji Çalışmalarında Edebî Verilerin Belirleyiciliği: Örnekler ve Bazı Sorunsallar	89
1.4. KRONOLOJİK TERTİP ARAYIŞLARINDAN METİN BÜTÜNLÜĞÜ ARAYIŞLARINA DOĞRU	95

İKİNCİ BÖLÜM

METİN BÜTÜNLÜĞÜ ARAYIŞLARININ TEORİK VE METODOLOJİK TEMELLERİ -105

2.1. EDEBÎ METİN VE METİN BÜTÜNLÜĞÜ KAVRAMLARI	113
2.2. ÇAĞDAŞ EDEBİYAT KURAMLARI	118
2.2.1. Yazar-merkezli Kuramlar	119
2.2.2. Metin-merkezli Kuramlar	120
2.2.3. Okur-merkezli Kuramlar	127
2.3. ÇAĞDAŞ KİTÂB-I MUKADDES ARAŞTIRMALARI	130

2.4. TEFSİR LİTERATÜRÜ	134
2.4.1. Klasik Tefsir Literatürünün Eleştirisi	135
2.4.2. XX. Yüzyıl Tefsir Literatürü Etkisi	141
2.5. METİNLERARASILIK VE METİNİÇİLİK	156
2.6. RETORİK ANALİZİ	158
2.7. SÖZLÜ BAĞLAM	160
2.8. DEĞERLENDİRME	162

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN BÜTÜNLÜĞÜ ARAYIŞLARINDA ÖNE ÇIKAN YAKLAŞIMLAR	167
3.1. EDEBÎ-TARİHSEL YAKLAŞIM: ANGELIKA NEUWIRTH ÖRNEĞİ	169
3.1.1. Yemin pasajları-Kâhin Sözleri İlişkilendirmesi	178
3.1.1.1. Âdiyât Sûresi Örneği	182
3.1.1.2. Tîn Sûresi Örneği	188
3.1.1.3. Duhâ Sûresi Örneği	190
3.1.2. Mekkî Sûrelerin Kasîde Metin Yapısı ile Mukayeseli Okunuşu	193
3.1.2.1. Sâffât Sûresinin Bütüncül Okunuşu: Nicolai Sinai Örneği	199
3.1.3. Mekkî Sûre Yapılarının Kitâb-ı Mukaddes Metinleri Üzerinden Okunuşu	205
3.1.4. Değerlendirme	213
3.2. TEMATİK-YAPISAL YAKLAŞIM: BAKARA SÛRESİ BAĞLAMINDA M. MIR, N. ROBINSON, M. ZAHNİSER, D. E. SMITH VE N. REDA ÖRNEĞİ	218
3.2.1. Mir: Bakara 2/163-242. Âyetlerin İncamına Dair Bir Okuma	222
3.2.2. Robinson: Hitap İfadeleri ve Terminolojik Tekrarlar Eksenli Bir İnceleme	224
3.2.3. Zahniser: Bakara 2/153-162. Âyetlerin Sûre Bütünü İçindeki Bağlamına Dair Bir Öneri	230
3.2.4. Smith: Döngüsel Tekrarlar Eksenli Bir Okuma	232
3.2.5. Reda: Bir Retorik Unsuru Olarak “İnküzyo” Merkezli Bir Analiz	235
3.2.6. Değerlendirme	242
3.3. SAMÎ RETORİĞİ ANALİZİ BAĞLAMINDA SİMETRİK BÜTÜNLÜK ARAYIŞLARI: M. CUYPERS VE R. FARRIN ÖRNEĞİ	245
3.3.1. Samî Retoriği, Simetri ve Kur’ân	246
3.3.1.1. Simetrik Metin Yapısı Çeşitleri	250
a. Paralel Kompozisyon (Parallelism)	252
b. Ayna-Yansımalı Kompozisyon (Mirror Composition/Chiasmus/Inverted Paralellism)	255
c. Merkez-Temalı Kompozisyon (Concentric/Ring Composition)	261
d. Kısmî Simetriler	263
3.3.1.2. Simetrik Bütünlük Arayışlarının Kur’ân’a Taşınması	265
a. Sûre Bütünlüğü Arayışları: Bakara Sûresi Örneği	265
b. Sûre Çiftlerinde Bütünlük Arayışları	269
c. Sûre Grupları Arasında Bütünlük Arayışları	275
d. Sûre Gruplarının Sistemler Oluşturması ve Kur’ân’ın Tamamında Bütünlük Arayışları	276
3.3.1.3. Değerlendirme	282

3.3.2. Sami Retoriği Analizi ve Dinsel Çoğulculuk İlişkisi	290
3.3.2.1. Dinsel Çoğulculuk Düşüncesi	290
3.3.2.2. Batılı Kur'ân Araştırmacılarının Dinsel Çoğulculuk Vurgularına Genel Bir Bakış	293
3.3.2.3. Mâide, Bakara, Âl-i İmrân ve Yusuf Sûrelerinde Dinsel Çoğulculuk Vurgusu İddiaları	296
a. Mâide 5/65-71 Örneği	296
b. Mâide 5/87-96 Örneği	297
c. Bakara Sûresi Örneği	299
c. Âl-i İmrân Sûresi Örneği	299
d. Yûsuf Sûresi Örneği	300
3.3.3. Değerlendirme	300
SONUÇ	307
KAYNAKÇA	315
DİZİN	333

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. Rahmân Sûresi-Mezmurlar 136 Karşılaştırması	207-210
Tablo 3.2. Mîr, Robinson, Zahniser, Smith ve Reda'ya Göre Bakara Sûresinin Metin Yapısı	221
Tablo 3.3. Islâhî ve Farrin'in Sûre Çiftleri ve Grupları	273-274

RESİMLER DİZİNİ

Resim 3.1. Sami Retoriği Kompozisyon Birimleri	251
Resim 3.2. Paralel Metin Yapısı Örneği-1 (Meynet)	252
Resim 3.3 Paralel Metin Yapısı Örneği-2	252
Resim 3.4 Ayna-yansımali Metin Yapısı Örneği-1 (Meynet)	255
Resim 3.5 Ayna-yansımali Metin Yapısı Örneği-2 (Douglas)	256
Resim 3.6. Ayna-yansımali Metin Yapısı Örneği-3 (Lund)	256
Resim 3.7. Ayna-yansımali Metin Yapısı Örneği-4 (Lund)	257
Resim 3.8. Fâtîha Sûresi 1/6-7. Âyetlerin Metin Yapısı (Cuypers)	257
Resim 3.9. Kâri'a Sûresinin Metin Yapısı (Cuypers)	258
Resim 3.10. Mâide Sûresinin Metin Yapısı (Cuypers)	258
Resim 3.11. Kadir Sûresi 97/1-3. Âyetlerin Metin Yapısı (Cuypers)	262
Resim 3.12. Kureyş Sûresinin Metin Yapısı (Cuypers)	262
Resim 3.13. Kısmî Simetrik Metin Yapısı Örneği	263
Resim 3.14. Simetrik Metin Yapıları (Meynet)	264
Resim 3.15. Bakara Sûresinin Metin Yapısı (Farrin)	265
Resim 3.16. Bakara Sûresinin İlk Bölümünün (1-39) Metin Yapısı (Farrin)	268
Resim 3.17. Âl-i İmrân Sûresinin Metin Yapısı (Farrin)	272
Resim 3.18. 2-49. Sûreleri İçeren Metin Yapısı (Farrin)	277
Resim 3.19. 55-112. Sûreleri İçeren Metin Yapısı (Farrin)	277
Resim 3.20. Kur'ân Metninin Tamamının Metin Yapısı (Farrin)	278
Resim 3.21. Yûsuf Sûresinin Metin Yapısı (Cuypers)	283
Resim 3.22. Yûsuf Sûresi Metin Yapısı (Farrin)	283
Resim 3.23. İlyada Destanı'nın Metin Yapısı (Whitman)	285
Resim 3.24. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması Anlatısının Metin Yapısı (Karabaş)	286
Resim 3.25. Deli Dumrul Anlatısının Metin Yapısı (Kara)	286
Resim 3.26. Duhâ Sûresi 93/6-11. Âyetlerin Metin Yapısı (Neuwirth)	287

KISALTMALAR

b.	: bin, İbn
Bk./bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
dğr.	: Diğerleri
Ed./ed.	: Editör
H.z.	: Hazreti
Krş./krş.	: Karşılaştırınız
md.	: Madde
ö.	: Ölüm tarihi
sy.	: Sayı
Thk./thk.	: Tahkik eden
Trc./trc.	: Tercüme eden
T.y./t.y.	: Yayın tarihi yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
v.dğr.	: Ve diğerleri
Y.e.y	: Yayın evi yok
Y.y./y.y.	: Yayın yeri yok

ÖN SÖZ

Batılı Kur'ân araştırmaları, Müslümanlar tarafından genellikle ihtiyatla karşılanmakta, özellikle son iki asırda teşekkül eden literatür ise “oryantalistik” faaliyetler kapsamında değerlendirilmektedir. İlgili çalışmaların tarihî arka planına göz atıldığında, söz konusu perspektifin bütünüyle yanlış olmadığı teslim edilmelidir. Ancak Batı'da yapılan çalışmalara karşı geliştirilen savunmacı refleks, bazen yanlış bazen de haksız genellemelere yol açabilmektedir. Ayrıca bu tavır, Batılı araştırmacıların meseleye daima tek bir zaviyeden baktıkları gibi bir yanılığın da beraberinde getirmektedir. Bu itibarla biz, Batılı çalışmaların elden geldiğince önyargısız bir şekilde kendi tarihsel ve teorik zemininde anlamlandırılmaya çalışılmasının daha isabetli bir tercih olduğu kanaatindeyiz.

Batı'da Kur'ân üzerine yapılan araştırmaların kadim bir geçmişe sahip olduğu malumdur. Özellikle son yarım asırda ise eskiye nazaran daha ilmî düzeyde çalışmaların varlığı inkâr edilemez. Bunlar arasında Kur'ân'ın metin yapısı, günümüz Batılı Kur'ân araştırmalarının en dikkat çekici konuları arasında yer almaktadır. XIX. yüzyıldan itibaren Batı'da Kur'ân'ın “dağmık” bir metin yapısına sahip olduğu yönünde hâkim bir kanaat mevcutken; 1980'lerden sonra “bütüncül” olduğu varsayımı temelinde yeni yaklaşımlarla karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda, kısa Mekki sûrelerden başlayıp Kur'ân metninin tamamına uzanan seviyelerde bütünlük arayışını ifade eden esaslı bir literatür teşekkül etmiştir. Çalışmamız, “Batı merkezli münasebet arayışları” olarak da nitelendirilebilecek olan bu araştırma alanının tarihsel arka planına, teorik ve metodolojik temellerine odaklanmakta, ayrıca bu kapsamda öne çıkan yaklaşımları irdelemektedir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, XIX. yüzyıldan itibaren Batılı kutsal metin araştırmalarında etkili olan tarihsel-eleştirel metotlar hakkında bilgi verilmekte, bu metotların Kur'ân araştırmalarındaki tesirleri üzerinde durulmaktadır. Aynı dönem içinde Kur'ân metninin yapısına yönelik Batılı kanaatler ve önemli bir araştırma alanı hâline gelen kronoloji arayışları da yine bu bölümde irdelenmektedir.

İkinci bölümde, Batı'da Kur'ân metninde bütünlük arayışlarının ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan unsurlar konu edilmektedir. Bu kapsamda “edebî metin” ve “metin bütünlüğü” kavramları üzerinde durulduktan sonra çağdaş edebiyat kuramları, çağdaş Kitâb-ı Mukaddes araştırmaları, tefsir lite-

ratürü, metinlerarasılık ve metiniçilik, retorik analizi ve sözlü bağlam başlıkları altında bir inceleme yapılmaktadır.

Son bölümde ise âyet gruplarında, müstakil sûrelerde, sûre çiftlerinde, sûre gruplarında ve Kur'ân metninin tamamında edebî bütünlük arayışları çerçevesinde öne çıkan yaklaşımlar analiz edilmektedir. Bunlar; *Edebî-tarihsel Yaklaşım*, *Tematik-yapısal Yaklaşım* ve *Sami Retoriği Analizi Bağlamında Simetrik Bütünlük Arayışları* adıyla üç ayrı başlıkta ele alınmaktadır.

Sonuç bölümünde çalışma neticesinde ortaya çıkan tespit ve değerlendirmelerin yanı sıra bazı yeni araştırma alanlarına projeksiyon tutulmaktadır.

Çalışmama çok değerli katkılar sunan Prof. Dr. Süleyman Gezer'e, Prof. Dr. Selim Türcan'a, Doç. Dr. Yakup Çoşt'u'ya, Prof. Dr. Halis Albayrak'a ve Prof. Dr. İsmail Çalışkan'a şükranlarımı sunuyorum.

Müzakereleriyle destek veren Dr. Öğr. Üyesi Ömer Dinç'e ve Arş. Gör. Dr. Yunus Öztürk'e; edebiyat öğretmenleri Selim Ümütlü'ye ve Mehmet Güngör'e; Almanca okumalarımında yardımcı olan Arş. Gör. Fahrettin Haliloğlu'na; teknik destek sağlayan bilgisayar öğretmeni Ali Fatih Türkoğlu'na müteşekkirim.

Online platformlarda gerçekleştirdiğimiz müzakerelerle kendilerinden istifa ettiğim Prof. Abdullah Saeed'e, Prof. Gabriel Said Reynolds'a, Prof. Michel Cuyper's'a, Prof. Mustansir Mir'e, Prof. Carl W. Ernst'e, Prof. Steven L. Mc Kenzie'ye, Assoc. Prof. Raymond Farrin'e, Asst. Prof. Nevin Reda el-Tahry'ye ve Dr. Marianna Klar'a teşekkür ediyorum.

Eserin oluşum aşamasında kendisiyle Türkiye'de bizzat tanışma fırsatı bulduğum ve Kasım 2016'da vefatından kısa bir süre öncesine kadar desteklerini esirgemeyen Prof. Andrew Rippin'e ise burada hususi bir teşekkürü borç bilirim.

Son olarak, eserin yayımlanmasını üstlenen Fecr Yayınevi editörü Hüseyin Nazlıaydın ve tüm yayınevi çalışanlarına, hızlı ve titiz çalışmalarından dolayı müteşekkirim.

Ersin KABAKCI

20.08.2020